Kiss Katalin – Sövény Zoltán

A személyi állomány szakmai képzésének aktuális kérdései

A XXI. század magyar büntetés-végrehajtási szervezete számára elemi érdek, hogy jól képzett, megfelelő gyakorlattal rendelkező személyi állománya legyen, mert csak így tud megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek, és csak így képes eleget tenni a jogszabályokban meghatározott feladatainak.

A büntetés-végrehajtás személyi állománya oktatásának szerkezeti, tartalmi korszerűsítésével kapcsolatos feladatok kimunkálása érdekében ez év januárjában az igazságügyi tárca vezetője munkabizottságot (a továbbiakban: Bizottság) hozott létre.

A Bizottság feladata volt, hogy alig egy hónap alatt koncepciót, szervezeti és intézkedési tervet, valamint jogalkotási javaslatokat fogalmazzon meg. A Bizottságnak tekintettel kellett lennie a büntetés-végrehajtás jelenlegi intézményrendszerére, tervezett reformjára, az oktatásra és a szakképzésre, továbbá a felnőttképzésre vonatkozó jogszabályi változásokra. A Bizottság tevékenységének eredményét jelentésben összegezte, a reformtörekvések pénzügyi feltételeinek hiányában javasolt megoldásokat a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka intézkedésében érvényesítette.

A továbbiakban a Bizottság megállapításait mutatjuk be.

A büntetés-végrehajtási szakmai képzés jelenlegi rendszere, szervezeti formája, a képesítési és vizsgakövetelmények meghatározása a vonatkozó jogszabályokban megfelelően szabályozott, az oktatási körülmények jelenleg ehhez igazítottak.

A szakmai képzéshez kapcsolódó oktatási tevékenység személyi, anyagi feltételeinek biztosítása, továbbá a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjának és a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének (a továbbiakban: RTF Bv. Tanszék) működtetése és a kapcsolódó egyéb költségek finanszírozása (a hallgatók utaztatása, elszállásolása) kizárólag költségvetési források felhasználásával történik.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) feladatkörébe tartozik a képzéssel kapcsolatos fejlesztési, módszertani, tervezési tevékenység, valamint az oktatás irányítása, szakfelügyelete. A vezetői döntések előkészítése és segítése érdekében a BVOP-n Oktatási Bizottság működik.

A büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához szükséges szakmai képesítés megszerzése érdekében a büntetés-végrehajtási szervek állományába tartozó hivatásos szolgálati jogviszonyban állók, köztisztviselők, közalkalmazottak, munkaviszonyban állók szakmai oktatását és a vizsgáztatás rendszerét az 1-1/53/2002. (IK Bv. Mell. 8.) OP. intézkedés (a továbbiakban: OP Intézkedés) szabályozza.

A jelenlegi képzési rendszer felépítése, előnyei és hiányosságai

1.) Bevezető képzés

A 15 napos bevezető képzés elnevezése megegyezik az Európai Tanácsnak a börtönszemélyzet képzésére vonatkozó ajánlásaiban szereplő elnevezéssel (Európai Tanács Miniszterek

Tanácsa 1966. évi 26. sz. határozata és 1997. évi 12. sz. ajánlása), másrészt pontosan és egyértelműen fejezi ki rendeltetését, a képzési rendszerben betöltött funkcióját.

Az OP Intézkedés alapján az újonnan kinevezett munkatársakat az állományilletékes parancsnok (a továbbiakban: parancsnok) a kinevezés hónapjában – a szolgálatba állítást vagy a munkába lépést megelőzően – köteles beiskolázni bevezető képzésre.

Az ismeretanyag korszerűsítése, a gyakorlati foglalkozások számának növelése érdekében a képzésre fordítható idő a közelmúltban a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának intézkedése nyomán négy hétre növekedett.

Eredményes vizsga hiányában a kinevezettet önálló intézkedési jogkörrel nem lehet szolgálatba/munkába állítani, sikertelen pótvizsga esetén a szolgálati/közalkalmazotti/köztisztviselői jogviszonyát/munkaviszonyát meg kell szüntetni.

A bevezető képzés célja a büntetés-végrehajtás állományába kinevezett tisztek (az RTF Bv. Tanszékén végzettek kivételével), tiszthelyettesek és felsőfokú állami iskolai végzettséghez kötött álláshelyekre kinevezett közalkalmazottak elsődleges felkészítése.

A bevezető képzéssel kapcsolatban nem szabad irreális elvárásokat megfogalmazni. A rendelkezésre álló képzési idő a szolgálatba állításhoz (a munkakör betöltéséhez), továbbá a bv. intézeteken belüli tevékenységhez elengedhetetlenül szükséges minimum ismeretek átadására és elsajátítására elegendő, a büntetés-végrehajtási szaktevékenység folyamatos végzéséhez viszont semmiképpen sem.

A bevezető képzés **pozitívumai:**

– a bevezető képzésben résztvevő objektív képet kap a bv. szervezetről, feladatairól, követelményeiről, a pálya előnyeiről, perspektíváiról;
– a szervezet is fontos információkhoz jut az új dolgozóról (pl. fegyelmezettség, tanulási hajlam, képesség stb.).

A bevezető képzés **hiányosságai:**

– a képzési idő alatt nem lehetséges sem az elméleti, sem a gyakorlati ismeretanyagot olyan mélységben feldolgozni, hogy az a szolgálat-ellátáshoz elégséges és megalapozott háttértudást nyújtson;
– a dolgozó önálló foglalkoztatása komoly szakmai és biztonsági kockázatokat hordoz;
– a fegyveranyag-ismeret és lőkiképzés kivételével nincs szakmai gyakorlati képzés, ezért az alapvető szakmai jártasságoknak a dolgozó nincs birtokában.

Indokolt, hogy kötelezővé váljon néhány intézet gyakorlata, miszerint a bevezető képzésen megfelelt munkatárs – szaktanfolyami beiskolázásáig – a számára meghatározott szolgálati feladatokat csak instruktorok felügyelete mellett végezheti, mint ahogyan az a szakképzés esetében is történt a gyakorlati ismeretek átadásánál.

2.) Alapfokú szakismereti képzés

A bevezető képzésre nem kötelezett közalkalmazottaknak és a munkaviszonyban álló dolgozóknak az OP Intézkedés alapján szakismereti képzésben kell részt venniük. Kötelezettségüknek a próbaidőn belül – végleges kinevezés esetén – a kinevezéstől számított két hónapon belül kell eleget tenniük. Felkészítésükről, vizsgáztatásukról a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja által biztosított tananyag és módszertani útmutató felhasználásával a büntetés-végrehajtási szervek parancsnokai gondoskodnak.

3.) Alapfokú szaktanfolyami képzés

A képzés célja: a tiszthelyettesi állomány felkészítése a biztonsági felügyelői, a körletfelügyelői, valamint a munkáltatási felügyelői feladatra.

Az OP Intézkedés szerint a büntetés-végrehajtási szervekhez kinevezett tiszthelyettesek a próbaidőn belül, végleges kinevezés esetén a kinevezéstől számított egy éven belül alapfokú büntetés-végrehajtási szaktanfolyamon kezdik meg tanulmányaikat nappali (5 hónap) vagy levelező formában. Kivételesen körzetesített intézeti képzés is indítható.

Jelenleg a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában és kihelyezett tagozatként a körzetesített intézetekben folyik alapfokú képzés – az OP Intézkedés ellenére – kizárólag levelező formában.

Az ismeretanyag elméleti feldolgozása és az ismeretek elsajátításának ellenőrzése havi 1 hetes összevonásokon történik. Az összevonások közötti időben a hallgatók egyéni felkészüléssel sajátítják el a tananyagot, és teljesítik a beosztásuk szerinti szolgálati feladatokat.

A nappali képzési forma – kár, hogy nem élünk vele – lehetőséget biztosítana gazdagabb elméleti és gyakorlati ismeret átadására, annak feldolgozására és gyakoroltatására, lehetővé tenné a szakma által hiányolt rendvédelmi közelharc oktatását, alapos elsajátítását.

Az alapfokú képzés **pozitívumai:**

– a tiszthelyettesek számára kötelező képzési forma;
– a hallgatók sikeres záróvizsga után további képesítési előírás nélkül, tartósan betölthetnek felügyelői szintű beosztásokat;
– a hallgatók nagy számban történő képzését biztosítja.

Az alapfokú képzés **hiányosságai:**

– a nappali képzés hiánya;
– a képzési idő rövid (5x1 hét);
– a levelező formában nem oktatható szakmai ismeretek (kommunikáció, pszichológia; informatika, rendvédelmi közelharc);
– nincs egységes tematikán nyugvó, szervezett szakmai gyakorlati képzés;
– a hallgató nem motivált (soron kívüli előléptetés, jutalom stb.) a jó eredmény elérésére.

4.) Középfokú szaktanfolyami képzés

E képzés célja, hogy felkészítsen a magasabb besorolású tiszthelyettesi (zászlósi) beosztásokban jelentkező szakmai és középvezetői feladatok szakszerű ellátására, az intézeti szakszolgálatok közötti együttműködés napi szervezésére és végrehajtására.

Azok a hivatásos állományú dolgozók, valamint közalkalmazottak, akiket középfokú szaktanfolyami végzettség megszerzésére köteleztek, a beosztásukba történő kinevezésüket követően induló első tanfolyamon kötelesek tanulmányaikat megkezdeni 10 hónapos nappali vagy levelező formában (OP Intézkedés). A tanfolyam csak a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában végezhető, az indított szakirányokról az igazgató javaslatára az országos parancsnok dönt. Jelenleg ez a képzés is csak levelező formában történik.

A középfokú képzés **pozitívumai:**

– a képzésben résztvevők motiváltak, hosszabb távú szakmai célokkal rendelkeznek;

– lehetőséget nyújt szakirányú (biztonsági, gazdálkodási, igazgatási, egészségügyi) felkészítésre;
– pszichológiai ismereteket átadására is lehetőség nyílik.

A középfokú képzés **hiányosságai:**
– a nappali képzés hiánya;
– az igazgatási szakot kivéve nincs informatikai képzés;
– egyes tantárgyak tematikája szegényes.

5.) Büntetés-végrehajtási felügyelő és főfelügyelő szakképzés

Az Országos Szakképzési Tanács 1997 végén fogadta el a büntetés-végrehajtási szakképesítések bevezetésére és Országos Képzési Jegyzékbe (OKJ) történő felvételére vonatkozó igazságügy-miniszteri előterjesztést. A két szakképesítés a szaktanfolyami rendszerű alap-, illetve középfokú képzés alternatívájaként került a képzési rendszerbe.

Az OP Intézkedés szerint a büntetés-végrehajtási szervekhez kinevezett, érettségivel rendelkező tiszthelyettesek a büntetés-végrehajtási szakmai képesítési előírásokban meghatározott követelményeket a büntetés-végrehajtási felügyelő és főfelügyelő szakképesítés keretében is teljesíthetik.

A felügyelők képzése nappali tagozaton (8 hónap), főfelügyelők képzése nappali tagozaton (2 x 8 hónap) és távoktatáson (8 hónap) lehetséges. Távoktatási formában csak az alapfokú szaktanfolyamot végzettek vehetnek részt. A szakképesítő vizsga letételére a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában kerül sor.

A szakképzés **pozitívumai:**
– hosszabb képzési idő;
– jogszabályokban meghatározott képzési rend;
– elősegíti a szakképesítések közötti átjárhatóságot;
– a pályázati lehetőségek körét – megfelelő feltételek mellett – bővíti;
– biztosítható a képzés, továbbképzés egymásra épültsége;
– független vizsgabizottság előtt tehető szakmai vizsga;
– az oktatás rendszerébe szervesen beépülő szakmai gyakorlati képzés és gyakorlati vizsga;
– államilag elismert és igazolt szakképesítés;
– tervezhetőbbé válik az egyéni életpálya;
– a szakmai tapasztalatok kedvezőek.

A szakképzés **hátrányai:**
– a hallgató hosszabb időre kiesik a szolgálatból, ami szervezési gondokat és többletköltséget (túlszolgálat, napidíj, utazási költség) jelent;
– a gyakorlati képzés személyi és pénzügyi feltételei nem biztosítottak;
– költségesebb, mint a szaktanfolyami képzés;
– a szakképzés sajátosságából fakadóan kevesebb a kiképezhetők száma;
– az alapfokú képzés alternatív lehetősége szinte kizárja a beiskolázást.

A szakképzésnek a szaktanfolyami rendszerrel szembeni már megtapasztalt és hosszabb távon is valószínűsíthető magasabb hatékonysága nem vitatható, ennek ellenére ez a képzési forma évek óta nem működik, ami azzal a veszéllyel járhat, hogy rövidesen kikerülhet az Országos Képzési Jegyzékből is.

6.) Felsőfokú szaktanfolyami képzés

A képzés célja a büntetés-végrehajtás állományába – az RTF-en végzettek kivételével – felsőfokú állami iskolai végzettséggel felvett tisztek, közalkalmazottak felkészítése, a munkakör betöltéséhez, a büntetés-végrehajtási tevékenységhez szükséges ismeretek átadása.

Az érintetteknek a kinevezésüktől számított egy éven belül kell felsőfokú büntetés-végrehajtási szakvizsgát tenniük.

Az alacsonyabb iskolai végzettségűekkel együtt megtartott bevezető képzés 3. hetében kezdődik a szakvizsgára történő felkészítés. Ezt követően konzultációs lehetőségek biztosításával történik az egyéni felkészülés. A hallgató szakvizsgát a Rendőrtiszti Főiskola szaktanárai előtt tesz.

A szaktanfolyam **pozitívuma:**

– a rendszer lehetővé teszi, hogy relatíve rövid időn belül a tiszti beosztások ellátására megfelelő személyeket képezzenek ki;

A szaktanfolyam **hátrányai:**

– a szaktantárgyak oktatására rendelkezésre álló óraszám (18) nem teszi lehetővé az elvárt ismeretek átadását;

– a hallgatók viszonylag szerény büntetés-végrehajtási ismeretekkel és tudással és kezdik a büntetés-végrehajtási feladatok ellátását.

7.) Főiskolai képzés

A főiskolai oktatás célja szakma-specifikus ismeretanyag átadása annak érdekében, hogy az elsajátított ismeretek biztos alapot teremtsenek a gyakorlatban jelentkező további elvárásoknak való megfelelésre (kellő szakmai alap, rugalmasság stb).

A képzés **pozitívumai:**

– az oktatott tananyag komplex, gyakorlati tudnivalókkal, korszerű rendvédelmi szemléletmóddal is felruházza a hallgatót;

– elősegíti a pályaorientációt, erős kötődést alakít ki a büntetés-végrehajtási szakmához;

A képzés **hátrányai:**

– a speciális szakismereteket igénylő munkakörök elvárásaihoz képest általános képzést nyújt;

– nem megfelelően integrált a képzési időbe a nyelvi oktatás.

8.) A **Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen** is folyik főiskolai oktatás, ahol büntetés-végrehajtási nevelőket képeznek. A büntetés-végrehajtás nem köt az itt tanulmányokat folytatókkal tanulmányi szerződést.

Az intézetek véleménye a képzés jelenlegi rendszeréről

A Bizottság felmérte a büntetés-végrehajtás személyi állományának képzési rendszeréről az intézetekben kialakult véleményeket, amelyek az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Az intézetek szerint a középfokú szaktanfolyami és a Rendőrtiszti Főiskolai képzés a leghatékonyabb képzési forma. A tapasztalatok szerint a főiskoláról kikerült állomány sokkal jobban helyt áll, beválik, mint a civil életből, hasonló végzettséggel a büntetés-végrehajtási szervezethez kerülő személyek.

Általános javaslat volt – és időközben megvalósult – a bevezető képzés meghosszabbítása, különös tekintettel az új felszerelők sorkatonai szolgálat teljesítésének hiányára.

Az intézeti javaslatok között szerepelt újabb tantárgyak oktatása az alacsonyabb szintű képzési formákban is: informatika, pszichológia, szociológia, romanológia, valamint alapfokú nyelvoktatás.

Egyetemes problémaként jelentkezett az egységes és hatályos jegyzetek, tananyagok, illetve az étkezési lehetőség hiánya az összevonások, oktatások során.

Felmerült olyan javaslat is, hogy amennyiben az új felszerelő próbaidőn belül leszerel, akkor a képzésére fordított költség – hasonlóan a társ fegyveres szervekhez – kerüljön visszafizetésre, ehhez azonban jogszabály-módosításra lenne szükség.

Összegzés

A szakmai képzés korszerűsítésének igénye már hosszabb ideje foglalkoztatja a büntetés-végrehajtás vezetését, a téma fontosságát igazolja az a tény is, hogy évente több alkalommal is napirendre kerül a különböző szakmai fórumokon. Több koncepció került kidolgozásra, legutóbb a 2005. évben két nagyobb lélegzetű, a teljes joganyag módosítási javaslattal együtt, 2005 végén pedig az úgynevezett „14 hetes szaktanfolyami képzés tervezete". Előremutató érdemi döntés azonban egyetlen alkalommal sem született, mert annak meghozatalát a BVOP vezetése a központi támogatás mértékétől tette függővé.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának döntése alapján a Tiszalökön és Szombathelyen PPP beruházásban épülő új büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományából a képzésre kötelezett tiszthelyettesek – kísérleti jelleggel – már a 14 hetes új rendszerű szaktanfolyami képzésben vesznek részt, amelynek alapján döntés születhet a képzés végleges bevezetéséről.

Az elmúlt néhány év költségvetési helyzete egyértelművé tette, hogy az elképzelések megvalósítására nem áll rendelkezésre – és valószínűleg a későbbiekben sem lesz felhasználható – több milliós (egyes elképzelésekhez milliárdos) nagyságrendű állami támogatás a büntetés-végrehajtás költségvetési keretein belül.

Számolni kell azzal is, hogy – az államszervezet hatékony működésének érdekében – a rendvédelmi szervek felügyelete egy minisztérium alá kerül, és ez esetben a társszervek oktatásában meglévő kapacitások összevonásra kerülhetnek.

Nem vitatható, hogy a hosszabb képzési idő több lehetőséget biztosít az alaposabb ismeretátadásra, gyakoroltatásra. A képzési idők hosszát azonban objektív körülményekre (gazdasági okok, a képzésre várók nagy létszáma stb.) alapozva az intézeti igények meghatározó módon befolyásolják.

A gyakorlati készségek elsajátítására csak az intézetek nyújthatnak megfelelő terepet. Az esetenként még fellelhető instruktori rendszert kell hatékonyan és kötelező jelleggel működtetni.

A tapasztalatok arra kényszerítik a képzés alanyait, hogy az eddigieknél szorosabb összefogást tanúsítva tegyék az eddiginél eredményesebbé a büntetés-végrehajtási szervezet képzési rendszerét.